

11) відмінкові закінчення подавалися відповідно до норм чинного "Українського правопису" [1] та граматичної інформації, наведеної в орфографічних словниках [2-4] і деяких термінологічних словниках. За наявності розбіжностей у поданні в [2-4] відмінкових закінчень родового відмінка однини іменників другої відміни чоловічого роду було прийнято варіант, який, на думку укладачів, точніше відповідає нормам 48 чинного "Українського правопису" [1], а в додатку Г до словника подана відповідна порівняльна таблиця.

Відповідно до цього здійснювався переклад з російськомовних джерел і були внесені редакційні зміни в терміни та тлумачення, узяті з україномовних джерел. Крім того, з них були вилучені виявлені мовні покручі та усунуті порушення лексичної загально літературної норми, суть яких полягає в уживанні слів і зворотів невластивих українській мові взагалі, або вжитих у невідповідному контексті. Внесення змін здійснювалося послідовно в межах усієї словникової бази – у всі терміни та тлумачення, де зустрічається ця мовна конструкція. А результати аналізу розбіжностей у різних джерелах і прийнятті рішення наведені в порівняльних таблицях, що вміщені як додатки до паперових версій кожного словника.

Запропонований підхід забезпечує системність подання української термінології в усіх словниках проекту та їх відповідність нормам чинного "Українського правопису" [1].

1. Український правопис. - 5-те вид. - К.: Наук. думка, 1996. - 240 с. 2. Орфографічний словник української мови: близько 125000 слів / Уклад.: С.І. Головащук, М.М. Пецак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко. - 2-ге вид., випр. і допов. - К.: Довіра, 1999. - 998 с. (Серія "Словники України"). 3. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови: близько 35 тис. слів. - К.: Наук. думка, 1995. - 400с. 4. Корачун В.Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів: Понад 30000 слів. - К.: Криниця, 1999. - 524с. 5. Тези доповідей 4-ї Міжнародної наукової конференції "Проблеми української науково-технічної термінології". - Львів: Вид-во ДУ "Львівська політехніка", 1996. - 270с. 6. Вісник: Проблеми української термінології. Матеріали 5-ї міжнародної наукової конференції. - Львів, Львівська політехніка, 1998, - N 326. - 378с. 7. Войналович О., Морзунюк В. Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять). - К.: Вирій, Сталкер, 1997. - 256с. 8. Перхач В., Іванків Б. Дія-діяння // Науково-технічне слово. - 1995. - N 1 (4). - С.88-118. 9. Рицар Б., Семенистий К., Кочан І. Російсько-український та українсько-російський словник з радіоелектроніки / За ред. Б. Рицаря. - Львів: Логос, 1995. - 608с. 10. Практичний посібник для працівників газової промисловості зі складних випадків словоживання в українській діловій мові / Уклад.: М.Д. Гінзбург, І.О. Требульова, І.М. Корніловська та ін. - Харків, 1999. - 128с. 11. Головащук С.І. Словник-довідник з правопису / За ред. В.М.Русанівського. - К.: Наук. думка, 1979. - 344с. 12. Буччина Б.З., Каламуцкая Л.П. Слитно или раздельно?: (Опыт словаря-справочника). Ок. 82000 слов: - 6-е изд. - М.: Рус. яз., 1987. - 876с. 13. Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Вид. дім "КМ Аcaademia", 1994. - 254с. 14. Кляк Т., Іваницький Р. Прагматичні аспекти формування багатомовних тлумачних термінологічних словників // Науково-технічне слово. - 1994. - N 1 (3). - С.59-68. 15. Сербенська О., Редько Ю., Федик О. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За заг. ред. О.Сербенської: Посібник. - Львів: Світ, 1994. - 152с. 16. Юцук І.П. Практикум з правопису української мови. - К.: Освіта, 1997. - 254с.

УКРАЇНЬСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ У НАПИСАННІ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ДВОМОВНИХ АБО БАГАТОМОВНИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛОВНИКІВ

© Роман Яремійчук, 2000

Івано-Франківський державний технічний університет нафти і газу

В Україні протягом останніх п'ятдесяти років не виходили українською мовою підручники, монографії, довідники для нафтогазової індустрії. Практично вся ця література виходила в світ у Москві і лише поодинокі книги - в Україні, але, як правило, російською мовою. З проголошенням незалежності України почалася робота з написання та видання цих

книг українською мовою. Перші труднощі появились при підготовці рукописів у зв'язку з різним тлумаченням професійних термінів, позаяк багато з них увійшли в російську технічну літературу з американських виробничо-промислових сленгів. Серед них такі: "башмаки обсадної колони або колони насосно-компресорних труб", "шарошкове долото" та таке інше.

У російську літературу в 30-40 роках ХХ сторіччя ввійшли англійські терміни без спроби їх тлумачення: ротор, вертлог, превентор, крон-блок, ерліфт, турбодріл (турбобур), цементна "пробка" тощо. Не встановлено до цього часу однозначність визначення термінів "уста - гирло, вибій - дно, стовбур – ствол" свердловини українською мовою.

Ці та інші терміни до цього часу практично входять і в українську технічну літературу. Деякі терміни (холостий хід) не мають прямого перекладу, оскільки вони характеризують певний цикл роботи двигуна чи механізму. Правильно було би вживати термін "марнохід". Багато різночитань спостерігається в курсах лекцій з теоретичної механіки, гідравліки, деталей машин.

В Івано-Франківському державному технічному університеті нафти і газу в останнє десятиріччя видано біля 20 підручників та навчальних посібників українською мовою з грифом Міністерства освіти України, біля ста конспектів лекцій, більше десяти монографій, декілька довідників. Серед них такі: Довідник з нафтогазової справи (під редакцією В.С.Бойка, Р.М.Кондрата та Р.С.Яремійчука), Англо-український нафтогазовий словник (Р.С.Яремійчук, Л.М.Середницький, З.П.Осінчук), навчальні посібники "Освоєння та дослідження свердловин" та "Освоєння свердловин. Практикум", серія підручників з морських нафтогазових споруд (Є.І.Крижанівський, М.К.Льницький, Р.С.Яремійчук, В.Р.Возний, Ю.Д.Качмар, В.О.Любимцев), підручник "Розробка нафтових і газових родовищ" та навчальний посібник "Підземна гідравліка" (В.С.Бойко), "Основи геології", "Геологія нафти і газу" (М.І.Куравець, Н.Н.Гуцька), підручник "Моделювання явищ і процесів в нафтогазопромисловій справі" (М.А.Мислюк, Ю.О.Зарубін), "Технічна механіка рідин" (Б.І.Навроцький, Е.І.Сухін), "Технологія буріння свердловин" (Я.С.Кочкулич, Я.М.Кочкодан) та інші.

При написанні цих книг ставилися подвійні завдання: забезпечити читача (студента, аспіранта, інженера) сучасною інформаційною системою знань, яка б випереджувала аналогічні знання спеціалістів інших країн; створювати та зміцнювати українську технічну термінологію. Звичайно, перше завдання може вирішити лише автор (автори) книг, саме від його (їхньої) професійної компетенції залежить рівень книги. Щодо другого завдання, то без допомоги професійних технічних редакторів, без взаємного спілкування вирішити цю задачу важко.

Вже появились ознаки того, що наших авторів, базуючись на їхніх нових книгах, залучають до створення книг на російській або англійській мовах. Зокрема, у 1999 році видавництво "Альбїон Вудс", Даллас, США випустило "Иллюстрированную англо-русскую / русско-английскую энциклопедию морских технологий нефтегазовой промышленности" (автори Марта Петраш, Роман Яремійчук), а видавництво "Недра", Москва випустило довідникову книгу "Освоение скважин" під загальною редакцією Р.С.Яремійчука.

На жаль сьогодні відсутні в середовищі професіоналів, в тому числі і нафтогазової індустрії, мовні комісії, які б предметно обговорювали та узаконювали б термінологічні правила в певній галузі людської діяльності. Окремі стандарти, які вийшли за останні роки в світ, грішать такими професійними, мовними помилками, що вводити їх у вжиток не можна.

Велика роль в створенні української технічної термінології належить дво- або багатомовним технічним словникам, особливо тлумачним, бо в таких словниках (на відміну

від стандартів) можна дати різне тлумачення, наприклад, англійських, німецьких чи російських термінів. Наприклад, англійське слово blast 1. форсована тяга || дуги, продувати: здймати; 2. вентилятор, повітродув 3. вибух || висаджувати, підривати; 4. підричний заряд; 5. піскоструминний апарат; дробоструминний апарат або англійське слово bite 1. затискач (на металі) || травити; роз'їдати.

Таким чином, широке впровадження української мови, її засвоєння технічною інтелігенцією повинно йти трьома шляхами: підготовка та видання навчальної літератури; стандартизація термінів державою; підготовка та видання українсько-іншомовних технічних словників.

Загальними зборами Української нафтогазової академії (березень 2000 року) прийнято ухвалу про створення мово-термінологічної комісії, яку очолив д.т.н., проф. Яремійчук, а членами комісії призначено д.т.н., проф. Гінзбурга М.Д. (м. Харків), д.т.н., проф. Бойка В.С. (Івано-Франківськ), к.т.н. Осінчука З.П., відомих фахівців інженерів Педько Б.І., Савківа Б.П. (м. Київ). Всі ці спеціалісти за останні роки написали та випустили цілу низку підручників, словників, довідників, монографій, що істотно вплинуло на рівень використання української мови в технічному спілкуванні спеціалістів.

Важливу роль у формуванні технічної термінології відіграють міжнародні технічні конференції "Нафта і газ України – 1995, 1997, 1999", які проводить Українська нафтогазова академія, оскільки матеріали конференцій публікуються в одно-, дво-, а навіть тритомному виданнях. Видання доповідей, тез доповідей піддається ретельному редакційному опрацюванню.

Велику роботу з створення дво- або тритомних словників (англо-українсько-російських) виконує група харківських спеціалістів (д.т.н., проф. Гінзбург М.Д.), яка спеціалізується на термінологіях газової промисловості. Це ще більше радує, постільки зрусифікований Харків показує в цьому відношенні приклад для всіх спеціалістів нафтогазової індустрії.

В Івано-Франківському державному технічному університеті нафти і газу йде постійна робота з створення нової навчальної літератури. Хоча не завжди вона завершується написанням та виданням підручників і навчальних посібників, але вона служить базою для відпрацювання текстів, термінологічних позначень, а це вже є запорукою тому, що наступне десятиріччя буде наповнене підготовкою та виданням сучасних підручників.

3 ДОСВІДУ УКЛАДАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ

© Галина Величко, 2000

Київський інститут залізничного транспорту

Важливим засобом гуманізації вищої школи виступає гуманітарна підготовка майбутнього фахівця, що включає в себе оволодіння знаннями в галузі гуманітарних і соціально-політичних дисциплін, ціннісні орієнтації, практичні навички і вміння.

Нині особливо гостро стоїть питання про вдосконалення гуманітарної підготовки студентів технічного вищого навчального закладу (ВНЗ), перед яким поставлене завдання – виховувати спеціаліста високої культури, підприємця нового часу, здатного досягти успіху в цивілізованих ринкових умовах.

Тільки при вільному володінні рідною мовою можна усвідомити національний менталітет, орієнтуватися в соціальному середовищі. Адже знання рідної мови дає можливість прилучитися до надбань культури українського народу, розширює лінгвістичний і літературний кругозір, сприяє пліднішому виконанню службових обов'язків.